

A magyar terminológiastratégia kialakítása

Zöld könyv

Főszerkesztő
Prószéky Gábor

Szerkesztők
Fóris Ágota
B. Papp Eszter
Bölcskei Andrea
Lipp Veronika

Nyelvtudományi Kutatóközpont

A magyar terminológiastratégia kialakítása

Zöld könyv

Főszerkesztő

Prószéky Gábor

Szerkesztők

Fóris Ágota, B. Papp Eszter, Bölcskei Andrea, Lipp Veronika

Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2023

A kötet megjelenését
az *ELKH Kiemelt pályázat SA52/2021: Terminológia*
címmel elnyert pályázata támogatta.

Főszerkesztő: Prózék Gábor
Szerkesztők: Fóris Ágota, B. Papp Eszter, Bölcskei Andrea,
Lipp Veronika

ISBN 978-963-9074-95-8

DOI: <https://doi.org/10.18135/term.2023>

© Szerzők és szerkesztők

© Nyelvtudományi Kutatóközpont

Magyar nyelvű kiadás: 2023

A kiadásért felelős a Nyelvtudományi Kutatóközpont főigazgatója

Kiadja a Nyelvtudományi Kutatóközpont
1068 Budapest, Benczúr u. 33.
www.nytud.hu

TARTALOM

Előszó: a nemzeti Terminológiai Koordinációs Központ létrehozásának előkészítése (Prószéky Gábor)..... 5

I. A terminológiastratégia általános kérdései

Fóris Ágota – Prószéky Gábor: A zöld könyv: a magyar terminológiastratégiai munkák megalapozása és elindítása..... 11

Tolcsvai Nagy Gábor: Nyelvstratégia és terminológia 23

B. Papp Eszter: A terminológiastratégia kérdései Európában..... 39

Tamás Dóra Mária: A terminológiai adatbázisok mint a terminológiastratégia eszközei 57

Fóris Ágota – Bölcskei Andrea: Ajánlások a magyar terminológiastratégiához 75

II. A terminológiastratégia speciális kérdései

Kuna Ágnes – Ludányi Zsófia: Terminológiai elvek az orvosi szaknyelvben és a gyógyító kommunikációban.
Problémák, tendenciák, ideológiák 109

Németh Gabriella – Szoatak Szilvia: Az igazságügyi közfeladat-ellátás nyelvstratégiai kérdései a jog és nyelv vonatkozásában 135

Fischer Márta: Nyelvtervezés, fordítás és a magyar EU-terminológia... 165

Prószéky Gábor: Terminológia és neurális hálók..... 185

Csernicskó István – Szabómihály Gizella: Hátrányból előnyt:
a magyar nyelvpolitika és nyelvtervezés kihívásairól 199

Benő Attila – Péntek János: A terminológiastratégia szintjei és feltételei Erdélyben 237

Lanstyák István: Nyelvmenedzselés-elmélet és terminológia 253

III. Szabványok és helyesírás

Sermann Eszter: A terminológiai munkafolyamatok szempontjából releváns ISO szabványok..... 279

Ludányi Zsófia: A szaknyelvek helyesírásának szabályozásáról.
Elmélet, gyakorlat, dilemmák..... 301

IV. Bibliográfia

Fóris Ágota – B. Papp Eszter – Bölcskei Andrea (összeállította):
Válogatott terminológiastratégiai bibliográfia..... 331

Előszó: a Terminológiai Koordinációs Központ létrehozásának előkészítése

A magyar szaknyelvek szó- és kifejezéskincsének, vagyis terminológiájának egységes támogatása, a magyarországi, valamint a külső régiókban használt szaknyelvi szókincs összegyűjtése, közzététele közcél. Egy nemzeti terminológiastratégia kialakítása után az annak elvei alapján kezelt terminológiai adatok nyilvános adatbázisokban, illetve ingyenes online szótárakban válhatnak mindenki számára elérhetővé. Egyre több helyen jelenik meg olyan színvonalú és volumenű terminológiai feladat, amelyeket csak speciálisan képzett, együttesen nyelvészeti és szakismeretekkel rendelkezők tudnak megoldani. Ilyenek például az EU fordítói-terminológiai munkái, de folytatható a sor a minisztériumokkal, az országos hatáskörű szervezetekkel és a kereskedelem szerveivel, illetve a szaktudományok terminológiájával. A jelen projekt – az *ELKH Kiemelt pályázat SA52/2021: Terminológia* – keretében megtervezett Terminológiai Koordinációs Központ támogatást tud nyújtani a kormányzati működés különféle részein, a nemzetstratégia, illetve a nemzetgazdaság területén, az oktatásban, a tudományos kutatásban és a szolgáltatások világában. A magyar szaknyelvek fontos kérdése a határon túli régiók többségi államnyelvből lefordított kifejezéseinek és neveinek megfelelő kezelése, hiszen itt nemcsak szak kifejezések egyszerű (gépi) kezeléséről van szó, hanem a Kárpát-medencei magyar anyanyelvűek közötti nyelvi dinamika erősítéséről is, ezért a projekt nemcsak az európai terminológiai központokkal, hanem a határon túli magyar központokat összekötő Termini Kutatóhálózattal is aktív kapcsolatot épít. A létrejövő Terminológiai Koordinációs Központ célja a terminológia leíró szemléletű tanulmányozása, a terminusok összegyűjtése és nyilvános hozzáférhetővé tétele.

A hazai helyzet felmérése és annak meghatározása után áttekintettük, hogy milyen feladataink vannak a terminológiafejlesztés adatainak közzétételével kapcsolatosan a magyar nyelvterületen. Igyekeztünk figyelembe venni más országok gyakorlatát is: elsősorban a már működő nemzeti terminológiai gyűjtőportálok, adatbázisok jellemzőit figyeltük, hogy hogyan érdemes az ellenőrzött terminológiai adatokat nyilvános adatbázisokban és ingyenes online terminológiai szótárakban közzétenni. Mivel a terminológiai adatbázisok nem pusztán szólisták, hanem sokféle adatmezőből álló hierarchikus adatbázisok, amelyekben nemcsak a terminusok alakja, hanem definíciójuk, kontextusuk és fogalmi kapcsolataik is szerepelnek, ezek

leírásához szükség van a modern nyelvészetnek – a köznyelv leírásához általánosan használt és a szaknyelvek leírására speciálisan kifejlesztett – eszközeire és módszereire. Kiemelt jelentőségű a megfelelő magyar szaknyelvi szövegtörzsek létrehozása, illetve a különféle nyelvi technológiák adaptációja az automatizált terminológiai kivonatolás és -osztályozás kialakításához.

Végezetül ennek a zöld könyvnek az előszavában néhány olyan előnyt sorolok fel, ami miatt 2021-ben megkezdtuk ezt a munkát, és amelyek az ezt követő fejezetekben kifejtésre kerülő elvek mentén létrejövő Terminológiai Koordinációs Központ legfontosabb eredményei lehetnek:

- **Központosított erőforrások és tudás:** A Terminológiai Koordinációs Központ összegyűjti, kezeli és rendszerezi a szaktudományok és a nemzetgazdaság szempontjából legfontosabb szakterületeken és iparágakban használt terminológiát, ami egy központosított adatbázis eredményez.
- **Hatékonyabb kommunikáció:** Az országos szinten összehangolt terminológiai rendszer lehetővé teszi a szakemberek, kutatók, vállalatok és kormányzati intézmények közötti hatékonyabb kommunikációt. Ez elősegíti a tudásmegosztást és az eredmények gyorsabb és pontosabb alkalmazását a gyakorlatban.
- **Kutatási előrehaladás:** Az egységes terminológiai rendszer elősegíti az országban folyó kutatásokat és innovációkat. Az egységes és pontos terminológia lehetővé teszi a kutatási eredmények gyorsabb megértését és az eredmények hatékonyabb felhasználását.
- **Tudásátadás az oktatásban:** Az oktatási intézmények számára egy ilyen központ lehetőséget teremt a legaktuálisabb terminológiai ismeretek beépítésére az oktatási programokba. Ez segít a hallgatóknak az iparágakban, szakmákban való könnyebb beilleszkedésben és a munkaerőpiaci igények hatékonyabb kielégítésében.
- **Az egységes hivatalos nyelvhasználat támogatása:** Az országos szintű terminológiai koordinációs központ az egységes terminológiai rendszerrel hozzájárulhat a hivatalos nyelvhasználat, a szabványosítás és a nyelvi presztízs előmozdításához.
- **A határon túli nyelvváltozatok kezelése:** Ha egy nyelvet, mint például a magyart több országban beszélnek, a Terminológiai Koordinációs Központ elősegítheti a terminológiai harmonizációt a környező országok magyar terminológiai megoldásai között. Ez a nyelvi sokféleség tiszteletben tartásával hozzájárulhat a hatékonyabb kommunikációhoz a különböző nyelvű közösségek között.

- **Globális versenyképesség:** Egy jól működő Terminológiai Koordinációs Központ elősegíti az ország globális versenyképességét. Az egységes és pontos terminológia ugyanis lehetővé teszi a hatékonyabb együttműködést a nemzetközi partnerekkel, valamint a nemzetközi piacokon való hatékonyabb jelenléttel járul hozzá az ország sikerességéhez.

Fontos hangsúlyozni, hogy egy ilyen központ hatékony működése és hosszú távú sikeressége érdekében erős támogatásra van szükség a kormányzati szervektől, a tudományos intézményektől és a szaknyelveket napi szinten használó ipari szereplőktől. A megfelelő források és szakértői csapat segítségével egy nemzeti terminológiai koordinációs központ jelentős hozzájárulást tehet az ország fejlődéséhez és előrelépéséhez a tudásalapú társadalomban.

PRÓSZÉKY GÁBOR
a Nyelvtudományi Kutatóközpont főigazgatója
a terminológiai projekt vezetője